

Лоза А.С.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
кандидат соціологічних наук

АКТИВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ТА СУСПІЛЬНЕ ЖИТТЯ

Проблема активності є однією з основних в аналізі діяльнісно-поведінкових аспектів спрямованості особистості.

У психології активність (від. лат.aktivus –діяльний) розглядається як загальна характеристика живих істот, їх власна динаміка, як джерело перетворення або підтримки ними життєво значущих зв'язків із середовищем, як життєдіяльність організму та активне подолання середовища, яке визначається моделлю майбутнього необхідного [1, С.12]. Окрім загального розуміння активності, у психології важливого значення надається проблемі активності особистості, що виступає її як змістовна характеристика, що визначає її спрямованість і проявляється в інтенсивності, тривалості, частоті та різноманітності виконуваних дій. Полюси особистісної активності можуть мати різну спрямованість. У своїх крайніх проявах може бути шкідливою, спрямованою супротив себе, а супротив інших людей.

Активність людини є багатовекторним явищем, яке потребує багатовимірного аналізу. Прийнятим у психології є аналіз проявів активності на психічному, особистісному, поведінковому і соціально-психологічному рівнях [2, С. 31-35].

Психічний рівень активності охоплює сферу функціонування людського організму як психобіологічної системи. В основі психічної активності – динамічні процеси, межі яких задаються типом нервової системи, що виявляє у швидкості, енергійності, інтенсивності та різноманітності виконуваних людиною поведінкових актів та рухів.

Особистісний рівень активності характеризує змістовний, функціонально-смісловий компонент психічного, який значною мірою визначається спрямованістю індивіда. З особистісним рівнем активності, окрім спрямованості, тісно пов'язана проблема ставлення людини до самої себе і до оточуючого її світу. Не меншого значення у цьому процесі набуває оцінка власних можливостей, необхідність прояву тої чи іншої активності стосовно інших об'єктів. Як наслідок, активна або пасивна поведінка людини у взаємодії з реальністю.

Поведінковий рівень активності загалом охоплює зовнішні прояви дій людини. Дає змогу провести якісну та кількісну оцінку дій, беручи до уваги процес їх виконання (інтенсивність, об'єм взаємодії, спосіб виконання дій), а також результати діяльності. Вказані параметри значною мірою розкривають

формальну сторону активності. Поведінковий рівень активності у своєму найбільш концентрованому прояві - це сукупність дій та вчинків, що знаходять своє втілення в цілеспрямованій діяльності, в пізнанні і перетворенні навколишнього світу.

Соціально-психологічний рівень активності є набагато складнішим у структурному і функціональному аспектах, ніж попередні рівні. Передбачає систему міжособової взаємодії і комунікування, взяття та виконання функціональних ролей, розподіл повноважень, лідерство і керівництво та ін.

Найвищим рівнем активності є соціальний, що є об'єктом зацікавлення соціології. Розглядається як своєрідний спосіб життєдіяльності соціального суб'єкта, що втілюється у свідомій спрямованості діяльності на перетворення соціальних умов відповідно до особистих інтересів, ідеалів, потреб. Активність цього рівня знаходить своє логічне продовження у діях людини в системі пізнання, спілкування, творчості, практичної діяльності.

Соціальна активність здійснюється у різних формах, основними різновидами якої є соціально-політична, трудова, економічна та культурно-дозвільна активності.

Соціально-політична (соціополітична) активність один з важливих чинників політичного процесу, що характеризує соціальну сутність людини як суб'єкта політики [3, 130]. Вона є важливим структурним елементом соціальної активності, має свій власний зміст, функції зумовлені суб'єктно-об'єктним становищем людини в системі соціально-політичних відносин. Соціально-політична активність передбачає осмисленість і акумулює в собі дві форми буття: внутрішню і зовнішню, які перебувають у діалектичній єдності. Внутрішня (суб'єктивна) активність передбачає розвинену структуру особистісних рис суб'єкта політично-громадського процесу і репрезентує собою ту особливу якість людини, яка визначається як здатність суб'єкта цілеспрямовано й вибірково взаємодіяти з середовищем. Ця важлива форма соціально-політичної активності припускає наявність розвитку індивідуальної свободи. Зовнішня (об'єктивна) соціально-політична активність зумовлена причинами й обставинами, що виходять за межі конкретної особи. Вона спонукає людину до діяльної цілеспрямованої зміни (перетворення) навколишньої соціальної реальності, в основі якої є система реальних потреб та інтересів соціальних груп та соціуму зокрема.

Трудова (виробнича) активність є головним засобом існування людини, визначає форми соціально-організаційних конструкцій, їхню надійність і довговічність. Це енергія, спрямована на відтворення не лише необхідних форм життя, але й джерел продуктивності праці. Важливою складовою трудової активності є трудова поведінка як комплекс цілеспрямованих індивідуальних та групових дій, що визначають спрямованість та інтенсивність реалізації людського фактора у процесі трудової діяльності [4, С. 149]. Трудова активність, як і трудова поведінка, – це свідомо регульований комплекс дій і вчинків працівника, пов'язаних з поєднанням професійних можливостей та інтересів з діяльністю виробничої організації, виробничого процесу.

Культурно-дозвільна активність – це дії людини, що виходять за рамки виконуваної праці в межах професійної компетенції. За звичай у соціології культурно-дозвільна активність розглядається у контексті проблематики вільного часу [5]. Виступає як саморегулююча активність, в межах якої реалізуються грані життєвого світу особистості. Розмаїтість способів організації, розподілу та використання вільного часу попадає в залежність від джерел доходу способу життя і сполученні цінностей людини [6].

Економічна активність – це система реальних, ініціативних та ефективних дій суб'єктів діяльності, спрямованих на виробництво того чи іншого товару, виконання певних робіт чи надання послуг з метою отримання певних позитивних результатів, а саме: нарощення обсягів виробництва, залучення додаткових інвестиційних ресурсів, формування оптимального завантаження виробничих потужностей, реалізації прийнятих програм та запланованих заходів щодо розбудови власного бізнесу тощо [7, С.122].

Особливості спільної діяльності закладають певний рівень взаємозв'язку між членами соціальної групи. У соціальній психології рівень взаємозв'язку розглядають як один з основних, що визначає структуру соціальної групи і регулює взаємодію індивідів. Зокрема, в лабораторних умовах групового експерименту, він закладається інструкцією перед початком досліджень. М. Обозов виділив три рівні взаємозв'язку в процесах групової взаємодії.

Перший рівень взаємозв'язку за типом „мовчазної співприсутності” інших людей при виконанні особою будь-якої індивідуальної діяльності.

Другий рівень взаємозв'язку має назву „впливу і взаємовпливу”. Тут взаємозв'язок учасників групового процесу зумовлений обміном інформацією, оцінками, думками. Залежно від цих думок і оцінок змінюється сприйняття учасниками один одного, їхнє ставлення і поведінка, а отже, і характеристики їхньої діяльності. У регуляцію психічної діяльності тут включаються такі соціально-психологічні механізми, як наслідування, навіювання, конформність тощо.

3. Третій рівень – це рівень „активного, або дієвого взаємозв'язку”, який передбачає максимальну взаємозалежність учасників групового процесу, коли дії учасника є неможливими без погодження і координації з діями інших. [8]

Значну частину свого життя людина перебуває в оточенні соціальних об'єднань, громад, спільнот тощо. Вступаючи у систему взаємодій та відносин, людина сама є творцем таких об'єднань, як, наприклад, сім'я, економічна організація, громадське об'єднання чи політична партія. Особистість формується у процесі соціалізації і є продуктом групового й індивідуального досвіду та соціальної взаємодії. Груповий досвід у формуванні особистості робить її об'єктом соціальних відносин. У дошкільному віці дитина набуває соціального досвіду, засвоюючи образи різних особистостей, формує образ власного „Я”. А все подальше формування людини як особистості – це побудова власного „Я” на основі порівняння себе з іншими особистостями. Отже, відбувається постійне формування особистості з унікальними

внутрішніми особливостями та одночасно зі спільними для її соціального оточення рисами, які набуваються через групове спілкування і груповий досвід через призму особистісної активності. [9]

Отже, завдяки соціалізації людина залучається до суспільства шляхом засвоєння мови певної соціальної спільноти, відповідних способів мислення, властивих цій культурі, форм раціональності і чуттєвості, прийняття норм, цінностей, традицій, звичаїв, взірців поведінки. Процес соціалізації охоплює всі можливості залучення до культури, виховання і навчання, за допомогою яких людина набуває соціальної природи і здатності брати участь у соціальному житті. До цього процесу залучено все оточення індивіда: сім'я, сусіди, ровесники, вихователі і вчителі, колеги по роботі і знайомі, засоби масової інформації тощо. Важливо зазначити, що соціалізація – не якийсь одноразовий чи короткотривалий акт; вона здійснюється протягом усього життя людини – від дитинства через зрілість і до старості включно. Це відбувається тому, що умови життя людини, а значить, і вона сама постійно змінюються, вимагаючи входження у все нові й нові соціальні ролі і відповідних змін статусу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українсько-російський психологічний тлумачний словник / Авт.-упор. В.М.Копоруліна. – Харків :Факт, 2006. – 400 с.
2. Пачковський Ю. Соціопсихологія підприємницької діяльності і поведінки. – Львів: Світ, 2000. – 272 с.
3. Николин І. Соціально-політична активність: суть та концептуальні засади // Вісник Львівського університету. Серія: філософські науки. – 2002. – Вип. 4. – С. 132-135.
4. Лукашевич М.П. Соціологія праці. – К.: Либідь, 20004. – 440 с.
5. Піча В.М. Культура вільного часу (філософсько-соціологічний аналіз). – Львів: Світ, 1990. – 152 с.
6. Богомолова В.В. Культура вільного часу й особистість / [www.nbuv.gov.ua/ articles/ KultNar/knp39-124-127 / 5.02.2008](http://www.nbuv.gov.ua/articles/KultNar/knp39-124-127/5.02.2008)
7. Максимчук М.В., Пушак Я.Я. Інституційні трансформації та моніторинг економічної активності суб'єктів господарювання в регіонах України // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. – 2006. – Вип. 4. – С. 120-127
8. Обозов Н. Н. Психология межличностных отношений. – К.: Лыбидь, 1990. – 192 с.
9. Соціологія і психологія. Пачковський Ю.Ф. Навчальний посібник. — К.: Каравела, 2012. – 760 с.